

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ค
บทคัดย่อภาษาไทย	๔
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	๕
สารบัญตาราง	๖
สารบัญภาพ	๗
บทที่ ๑	๑
บทที่ ๒	๓
2.1 คำนำ	๓
2.2 การแรเงงสีของคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า	๓
2.3 การเกิดรังสีเอ็กซ์	๕
2.3.1 รังสีเอ็กซ์ชนิดต่อเนื่อง (Continuos spectrum)	๖
2.3.2 รังสีเอ็กซ์ชนิดเฉพาะ (The characteristic spectrum)	๘
2.4 การดูดกลืน (Absorption)	๑๒
2.5 การผลิตรังสีเอ็กซ์	๑๖
2.6 การเลี้ยวเบนของรังสีเอ็กซ์	๑๘
2.7 เครื่องวัดการเลี้ยวเบนรังสีเอ็กซ์ (X-ray diffractometer; XRD)	๒๓
2.7.1 เรขาคณิตและระบบทางเดินแสงของ XRD	๒๓
2.7.2 หัววัดรังสีเอ็กซ์	๒๖
2.8 การกรองรังสี	๒๙
2.8.1 Single filter	๓๐
2.8.1.1 อัตราส่วนความเข้มของ $\frac{K_\beta}{K_\alpha}$	๓๒
2.8.1.2 ประโยชน์ของฟิลเตอร์	๓๕
2.8.1.3 การเตรียมฟิลเตอร์	๓๘

2.8.2 Balance filter	39
2.8.3 Crystal Monochromator	40
บทที่ 3	44
3.1. การทดลองเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการสร้างชุดอุปกรณ์กรองรังสีจากผลึกเชิงเดี่ยว	44
3.1.1 การทดลองเพื่อศึกษามุมเบragg(Bragg angle) ของผลึกหั้งสี่นิด	44
3.1.2 การทดลองเพื่อวัดปริมาณรังสีเอกซ์ที่เข้าสู่หัววัดรังสีที่มุม ۰° ในสภาวะปกติ	45
3.1.3 การทดลองเพื่อวัดปริมาณรังสีเอกซ์ที่เข้าสู่หัววัดรังสีที่มุม ۰° ในสภาวะอื่นๆ	46
3.1.4 การทดลองเพื่อวัดปริมาณรังสีเอกซ์ที่เกิดจากการเลี้ยวเบนผ่านผลึกไมกานิดไส	47
3.1.5 การทดลองเพื่อวัดปริมาณรังสีเอกซ์ที่เกิดจากการเลี้ยวเบนผ่านผลึกไมกานิดชุ่น	48
3.1.6 การทดลองเพื่อวัดปริมาณรังสีเอกซ์ที่เกิดจากการเลี้ยวเบนผ่านผลึกซิลิกอน (Si)	48
3.1.7 การทดลองเพื่อวัดปริมาณรังสีเอกซ์ที่เกิดจากการเลี้ยวเบนผ่านแผ่นทองคำ	49
3.2 การออกแบบสร้างชุดอุปกรณ์กรองรังสีโดยใช้การเลี้ยวเบนผ่านผลึกเชิงเดี่ยว	50
3.2.1 โครงสร้างหลักของเครื่อง XRD รุ่น DX501 ของบริษัท Seimens	51
3.2.2 การออกแบบและสร้างชุดอุปกรณ์กรองรังสี	56
3.3 การทดลองเพื่อทดสอบชุดอุปกรณ์กรองรังสีโดยใช้การเลี้ยวเบนผ่านผลึกเชิงเดี่ยวที่สร้างขึ้น	57
3.3.1 การทดลองเพื่อวิเคราะห์สารตัวอย่างด้วยวิธี XRD โดยใช้นิกเกิลฟิลเตอร์เป็นตัวกรองรังสี	58
3.3.2 การทดลองเพื่อวิเคราะห์สารตัวอย่างด้วยวิธี XRD โดยใช้ชุดอุปกรณ์กรองรังสีโดยอาศัยการเลี้ยวเบนผ่านผลึกเชิงเดี่ยว	59

บทที่ 4	60
4.1 ผลการศึกษาความเป็นไปได้ในการสร้างชุดอุปกรณ์กรองรังสีจาก ผลึกเซิงเดียวน	60
4.1.1 ผลการศึกษามุมแบ่งของผลึกหั้งสีชนิด	60
4.1.2 ผลการวัดปริมาณรังสีเอกซ์ที่เข้าสู่หัววัดรังสีที่มุม 0° ในสภาพต่างๆ	66
4.1.3 ผลการวัดปริมาณรังสีเอกซ์ที่เกิดจากการเลี้ยวเบนผ่าน ผลึกไมกานิดใสที่สภาพต่างๆ	67
4.1.4 ผลการวัดปริมาณรังสีเอกซ์ที่เกิดจากการเลี้ยวเบนผ่าน ผลึกไมกานิดชุ่นที่สภาพต่างๆ	69
4.1.5 ผลการวัดปริมาณรังสีเอกซ์ที่เกิดจากการเลี้ยวเบนผ่าน ผลึกซิลิกอนชนิดใสที่สภาพต่างๆ	70
4.1.6 ผลการวัดปริมาณรังสีเอกซ์ที่เกิดจากการเลี้ยวเบนผ่าน แผ่นทองคำที่สภาพต่างๆ	72
4.2 การออกแบบและสร้างชุดอุปกรณ์กรองรังสีโดยใช้การเลี้ยวเบนผ่าน ผลึกเซิงเดียวน	75
4.3 ผลการทดสอบชุดอุปกรณ์กรองรังสีที่ได้สร้างขึ้น	75
4.3.1 ผลการทดลองเพื่อวิเคราะห์สารตัวอย่างด้วยวิธี XRD โดยใช้ นิกเกิลฟิลเตอร์เป็นตัวกรองรังสี	75
4.3.2 ผลการทดลองเพื่อวิเคราะห์สารตัวอย่างด้วยวิธี XRD โดยใช้ ชุดอุปกรณ์กรองรังสีโดยอาศัยการเลี้ยวเบนผ่านผลึกเซิงเดียวน ที่ได้สร้างขึ้น	78
4.4 สรุปผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของชุดอุปกรณ์กรองรังสีเอกซ์ที่อาศัย การเลี้ยวเบนผ่านผลึก	89
4.4.1 ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของชุดอุปกรณ์กรองรังสีเอกซ์ ที่อาศัยการเลี้ยวเบนผ่านผลึกไมกานิดใส	89
4.4.2 ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของชุดอุปกรณ์กรองรังสีเอกซ์ ที่อาศัยการเลี้ยวเบนผ่านผลึกไมกานิดใส	94

บทที่ 5 สรุปผลการทดลองและข้อเสนอแนะ	98
5.1 สรุปผลการทดลอง	98
5.2 ข้อเสนอแนะ	99
เอกสารอ้างอิง	101
ภาคผนวก	103
ประวัติผู้เขียน	109

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
2.1 แสดงชนิดและข้อมูลของฟิลเตอร์ที่ใช้ในการกรองรังสี K_{β} จากหลอดกำเนิดรังสีเอ็กซ์ชนิดเป้าต่างๆ	31
2.2 แสดงถึงผลการคำนวณค่าของ $\beta - filter$ ที่ใช้เพื่อลดอัตราส่วนของ $K_{\beta_1} : K_{\alpha_1}$ ลงเป็น 1/100 และ 1/500 โดยใช้หลอดกำเนิดรังสีเอ็กซ์ที่เป้าแตกต่างกัน 7 ชนิด	33
2.3 แสดงผลของ Zr ฟิลเตอร์ ที่มีต่อความเข้มของ Mo spectrum	34
2.4 แสดงผลของ Ni ฟิลเตอร์ ที่มีต่อความเข้มของ Cu spectrum	34
2.5 แสดงค่าความหนาและชนิดของ Balance ฟิลเตอร์ ที่ใช้กับหลอดกำเนิดรังสีเอ็กซ์ชนิดต่างๆ	40
2.6 แสดงผลการกรองรังสีของผลึกแต่ละชนิด	42
2.7 แสดงสภาวะต่างๆของเครื่อง XRD ที่ใช้ในการทดลองที่ 3.1.2	45
3.2 แสดงสภาวะต่างๆของเครื่อง XRD ที่ใช้ในการทดลองที่ 3.1.4	47
3.3 แสดงสภาวะต่างๆของเครื่อง XRD ที่ใช้ในการทดลองที่ 3.1.6	48
3.4 แสดงสภาวะต่างๆของเครื่อง XRD ที่ใช้ในการทดลองที่ 3.1.7	49
3.5 แสดงสภาวะต่างๆของเครื่อง XRD ที่ใช้ในการทดลองที่ 3.3.1	58

๙

4.1	แสดงมุมและค่า d-spacing ของสารที่ให้ความเข้มของ การเลี้ยวเบนสูงสุด	65
4.2	แสดงผลการวัดปริมาณรังสีเอกซ์ที่มุม 0° โดยไม่ผ่าน สารตัวอย่างและให้ค่ากระแสแก่หลอดกำเนิดรังสีเอกซ์ ต่างๆกัน	66
4.3	แสดงผลการวัดปริมาณรังสีเอกซ์ที่เลี้ยวเบนผ่านผลึก ไมากานิดໃศที่มุม 26.5° โดยให้ค่ากระแสแก่หลอด กำเนิดรังสีเอกซ์ต่างๆกัน	68
4.4	แสดงผลการวัดปริมาณรังสีเอกซ์ที่เลี้ยวเบนผ่านผลึก ไมากานิดชุนที่มุม 26.5° โดยให้ค่ากระแสแก่หลอด กำเนิดรังสีเอกซ์ต่างๆกัน	69
4.5	แสดงผลการวัดปริมาณรังสีเอกซ์ที่เลี้ยวเบนผ่านผลึกชิล กอนที่มุม 28.3° โดยให้ค่ากระแสแก่หลอดกำเนิดรังสี เอกซ์ต่างๆกัน	71
4.6	แสดงผลการวัดปริมาณรังสีเอกซ์ที่เลี้ยวเบนผ่าน ทองคำที่มุม 44.1° โดยให้ค่ากระแสแก่หลอดกำเนิดรังสี เอกซ์ต่างๆกัน	72
4.7	แสดงการเปรียบเทียบปริมาณรังสีเอกซ์ที่รัดโดยตรงจาก หลอดกำเนิดรังสีเอกซ์ปริมาณกับรังสีเอกซ์ที่เลี้ยวเบน ผ่านผลึกหั้งลีชนิด ที่สภาวะต่างๆ	74
4.8	แสดงผลการเปรียบเทียบตัวแหน่งของสเปกตรัมการ เลี้ยวเบนรังสีเอกซ์ผ่านสารตัวอย่าง 5 ชนิด โดยใช้ระบบ การกรองรังสีที่แตกต่างกันสองระบบ และให้ค่ากระแส แก่หลอดกำเนิดรังสีเอกซ์ 10 มิลลิแอมป์	90
4.9	แสดงผลการเปรียบเทียบตัวแหน่งของสเปกตรัมการ เลี้ยวเบนรังสีเอกซ์ผ่านสารตัวอย่าง 5 ชนิด โดยใช้ระบบ การกรองรังสีที่แตกต่างกันสองระบบ และให้ค่ากระแส แก่หลอดกำเนิดรังสีเอกซ์ 20 มิลลิแอมป์	91

4.10	แสดงผลการเปรียบเทียบค่า d-spacing ที่ได้จากการตรวจวัดสารตัวอย่างด้วยวิธี XRD ของระบบการกรองรังสีที่อาศัยการเลี้ยวเบนผ่านผลึกไมกานิดไสกับค่าจากฐานข้อมูล JCPDS. โดยให้กระแสแก่หลอดกำเนิดรังสีเอ็กซ์เป็น 10 มิลลิแอมป์ร์	92
4.11	แสดงผลการเปรียบเทียบค่า d-spacing ที่ได้จากการตรวจวัดสารตัวอย่างด้วยวิธี XRD ของระบบการกรองรังสีที่อาศัยการเลี้ยวเบนผ่านผลึกไมกานิดไสกับค่าจากฐานข้อมูล JCPDS. โดยให้กระแสแก่หลอดกำเนิดรังสีเอ็กซ์เป็น 20 มิลลิแอมป์ร์	93
4.12	แสดงผลการเปรียบเทียบตำแหน่งของสเปกตรัมการเลี้ยวเบนรังสีเอ็กซ์ผ่านสารตัวอย่าง 5 ชนิด โดยใช้ระบบการกรองรังสีที่แตกต่างกันสองระบบ และให้ค่ากระแสแก่หลอดกำเนิดรังสีเอ็กซ์ 10 มิลลิแอมป์ร์	94
4.13	แสดงผลการเปรียบเทียบตำแหน่งของสเปกตรัมการเลี้ยวเบนรังสีเอ็กซ์ผ่านสารตัวอย่าง 5 ชนิด โดยใช้ระบบการกรองรังสีที่แตกต่างกันสองระบบ และให้ค่ากระแสแก่หลอดกำเนิดรังสีเอ็กซ์ 20 มิลลิแอมป์ร์	95
4.14	แสดงผลการเปรียบเทียบค่า d-spacing ที่ได้จากการตรวจวัดสารตัวอย่างด้วยวิธี XRD ของระบบการกรองรังสีที่อาศัยการเลี้ยวเบนผ่านผลึกไมกานิดชุน กับค่าจากฐานข้อมูล JCPDS. โดยให้กระแสแก่หลอดกำเนิดรังสีเอ็กซ์เป็น 10 มิลลิแอมป์ร์	96
4.15	การเปรียบเทียบค่า d-spacing ที่ได้จากการตรวจวัดสารตัวอย่างด้วยวิธี XRD ของระบบการกรองรังสีที่อาศัยการเลี้ยวเบนผ่านผลึกไมกานิดชุน กับค่าจากฐานข้อมูล JCPDS. โดยให้กระแสแก่หลอดกำเนิดรังสีเอ็กซ์เป็น 20 มิลลิแอมป์ร์	97

สารบัญภาพ

รูปที่		หน้า
2.1	แสดงสเปกตรัมของคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า	4
2.2	แสดงสนามไฟฟ้าและสนามแม่เหล็กในขณะที่รังสีเอ็กซ์วิ่งไปในแกน X	4
2.3	แสดงการเปลี่ยนแปลง E เมื่อ (a)คงที่ (b) t คงที่	5
2.4	แสดง X-ray spectrum ของโลหะโมลิบดีนัมที่ค่าความต่างศักย์ตั้งแต่ 5-25 กิโลโวลต์	6
2.5	แสดงสเปกตรัมของรังสีเอ็กซ์ที่เกิดจาก Mo โดยให้ความต่างศักย์ 35 กิโลโวลต์	9
2.6	แสดงความสัมพันธ์ของ Moseley สำหรับ Charateristic lines	10
2.7	แสดง Electronics Transition ในอะตอม	10
2.8	แสดงการเปลี่ยนแปลงของความยาวคลื่นกับพลังงานของรังสีเอ็กซ์และค่าสัมประสิทธิ์การดูดกลืนของโลหะนิกเกิล	13
2.9	แสดงระดับพลังงานของอะตอมและ Characteristic lines emission	15
2.10	แสดงภาคตัดขวางของหลอดกำเนิดรังสีเอ็กซ์แบบมีไส้	16
2.11	แสดงแผนภาพของวงจรไฟฟ้าที่ต่อเข้ากับหลอดแบบมีไส้	17
2.12	แสดงภาคตัดขวางของหลอดกำเนิดรังสีเอ็กซ์แบบอัดแก๊ส	18
2.13	แสดงแบบจำลองการระเจิงของรังสีเอ็กซ์	19
2.14	แสดงการตรวจสอดในแก้วของอะตอม	19
2.15	แสดงรูปภาพตรวจสอดของ Laue	20
2.16	แสดงการเลี้ยวเบนของรังสีเอ็กซ์ตามกฎของแบร์ก	21
2.17	แสดงกลไกการวัดการเลี้ยวเบนของรังสีเอ็กซ์ในเครื่อง XRD	23
2.18	แสดงการจัดไฟกั๊สของ XRD	24

2.19	แสดงระบบทางเดินแสงของรังสีเอกซ์ใน XRD	25
2.20	แสดงฟีคเมื่อใช้สารตัวอย่างที่แบบราบกับสารตัวอย่างที่ ได้ของระบบ 111 ของสาร TiC	26
2.21	แสดง Counter ชนิดต่างๆ (a) Geiger counter (b) Proportional counter: A-anode, C-cathode, W- window, X-X-ray (c) Scintillator counter	27
2.22	แสดง Diffraction pattern ที่ได้จาก automatic recorder ของผงทั้งสิบ	28
2.23	แสดงการเปรียบเทียบ spectrum จากโลหะทองแดง a) เมื่อยังไม่ใส่ฟิลเตอร์ b) เมื่อใส่ฟิลเตอร์	31
2.24	แสดงกราฟค่าสัมประสิทธิ์การดูดกลืนเชิงเส้นๆ ของสารใน แต่ละค่าความยาวคลื่น	32
2.25	(a) แสดงผลการ XRD ของผงทั้งสิบที่เส้น 200 โดย Ni ฟิลเตอร์ ว่างอยู่หนึ่งอัตราระหว่างหลอดกำเนิดรังสีเอกซ์กับสารตัว อย่าง) ซึ่งจะให้ค่าความเข้มของ Background มากกว่า การวาง ฟิลเตอร์ที่หนึ่งอัตรา Rceiving slit (RS หมายถึงการวาง ฟิลเตอร์ระหว่างสารตัวอย่างกับหัววัด รังสี) ถึง 5 เท่า เมื่อจาก Ni ฟิลเตอร์ สามารถดูดซับความ เข้มของ WL fluorescent ซึ่งเกิดจาก รังสี Continuum (b) แสดงผลการ XRD ของผง นิกเกิตที่เส้น 111 โดย Ni ฟิลเตอร์ ว่างที่ต่ำแห่ง 1 DS จะให้ความเข้มของ Background น้อยกว่าในกรณีที่วางต่ำแห่ง Ni ฟิลเตอร์ ที่ RS อยู่ประมาณ 50% เมื่อจาก Ni ฟิลเตอร์ ได้ดูดซับ รังสีในช่วง CuK_{β} ออกซึ่งรังสีดังกล่าวเป็นสาเหตุของการ เกิด NiK fluorescent ซึ่งมีความเข้มสูง	37

2.26	(a)แสดงความเข้ม Spectrum ของรังสีเอกซ์จากหลอด กำเนิดรังสีเอกซ์นิดเป้า Mo ก่อน และหลังการใส่ Zr และ Sr Filter (b) แสดงสมประสิทธิ์การดูดกลืนรังสีของ Zr และ Sr Filter	39
2.27	แสดงแผนภาพจำลองการวัด XRD โดยอาศัยผลึกเชิงเดี่ยว เป็นตัวกรองรังสี	41
3.1	แสดงผังการทดลองที่ 3.1.1	45
3.2	แสดงผังการทดลองที่ 3.1.2	46
3.3	แสดงผังการทดลองที่ 3.1.3	46
3.4	แสดงผังการทดลองที่ 3.1.4	47
3.5	แสดงผังการทดลองที่ 3.1.6	49
3.6	แสดงผังการทดลองที่ 3.1.7	50
3.7	แสดงส่วนประกอบของเครื่อง XRD รุ่น DX501 ของบริษัท Seimens	51
3.8	แสดงส่วนควบคุมหลอดกำเนิดรังสีเอกซ์	52
3.9	แสดงส่วนควบคุมหัววัดรังสีเอกซ์	52
3.10	แสดงกลไกควบคุมระบบการวัดการเลี้ยวเบนของรังสีเอกซ์ ผ่านสวิตช์อย่าง	53
3.11	แสดง Goniometer ในเครื่อง XRD รุ่น DX501	54
3.12	แสดงกล่องใส่ไดอะแฟรมและแท่นวางหัววัดรังสีเอกซ์ที่ติด ตั้งบนเครื่อง XRD รุ่น DX501	55
3.13	แสดงช่องในสารตัวอย่างที่ติดตั้งบนเครื่อง XRD รุ่น DX501	55
3.14	แสดงภาพของหัววัดรังสีเอกซ์	56
4.1	แสดงผลการตรวจสอบการเลี้ยวเบนของรังสีเอกซ์เมื่อผ่าน ผลึกไมกานินิดไซส์	61
4.2	แสดงผลการตรวจสอบการเลี้ยวเบนของรังสีเอกซ์เมื่อผ่าน ผลึกไมกานินิดชั้น	62
4.3	แสดงผลการตรวจสอบการเลี้ยวเบนของรังสีเอกซ์เมื่อผ่าน ผลึกซิลิกอน	62

4.4	แสดงผลการตรวจสอบการเลี้ยวเบนของรังสีเอกซ์ผ่านแผ่นทองคำ	63
4.5	แสดงผลการเปรียบเทียบสเปกตรัมการเลี้ยวเบนของผลึกไมกานิดิกับสเปกตรัมจำลองที่สร้างขึ้น	63
4.6	แสดงผลการเปรียบเทียบสเปกตรัมการเลี้ยวเบนของผลึกไมกานิดิชุนกับสเปกตรัมจำลองที่สร้างขึ้น	64
4.7	แสดงผลการเปรียบเทียบสเปกตรัมการเลี้ยวเบนของผลึกชิลิกอนกับสเปกตรัมจำลองที่สร้างขึ้น	64
4.8	แสดงผลการเปรียบเทียบสเปกตรัมการเลี้ยวเบนของแผ่นทองคำกับสเปกตรัมจำลองที่สร้างขึ้น	65
4.9	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณรังสีเอกซ์ที่วัดได้กับค่ากระแทกที่ให้แก่หลอดกำเนิดรังสีเอกซ์	67
4.10	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณรังสีเอกซ์ที่เลี้ยวเบนผ่านผลึกไมกานิดิกับที่มุม 26.5° กับค่ากระแทกที่ให้แก่หลอดกำเนิดรังสีเอกซ์	68
4.11	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณรังสีเอกซ์ที่เลี้ยวเบนผ่านผลึกไมกานิดิชุนที่มุม 26.5° กับค่ากระแทกที่ให้แก่หลอดกำเนิดรังสีเอกซ์	70
4.12	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณรังสีเอกซ์ที่เลี้ยวเบนผ่านผลึกชิลิกอนที่มุม 28.3° กับค่ากระแทกที่ให้แก่หลอดกำเนิดรังสีเอกซ์	71
4.13	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณรังสีเอกซ์ที่เลี้ยวเบนผ่านแผ่นทองคำที่มุม 44.2° กับค่ากระแทกที่ให้แก่หลอดกำเนิดรังสีเอกซ์	73
4.14	แสดงสเปกตรัมการเลี้ยวเบนรังสีเอกซ์ของ Cu	76
4.15	แสดงสเปกตรัมการเลี้ยวเบนรังสีเอกซ์ของ C	76
4.16	แสดงสเปกตรัมการเลี้ยวเบนรังสีเอกซ์ของ Al_2O_3	77
4.17	แสดงสเปกตรัมการเลี้ยวเบนรังสีเอกซ์ของ Bi_2O_3	77
4.18	แสดงสเปกตรัมการเลี้ยวเบนรังสีเอกซ์ของ LiF	78

4.38	แสดงสเปกตรัมการเลี้ยวเบนรังสีเอกซ์ของสาร LiF โดยใช้ชุดอุปกรณ์กรองรังสีซึ่งใช้ผลึกไมกาเซนิดชุนเป็นตัวกรองรังสี โดยให้กระแสต่อหลอดกำเนิดรังสีเอกซ์ 20 มิลลิแอมเปอร์	88
5.1	แสดงผังจำลองการกรองรังสีโดยอาศัยการเลี้ยวเบนผ่านผลึกที่โครงสร้าง	100